

# HAZAI KÖRKÉP

## Könyvtárak és témák a Könyvtárosban

- Tallózás a lap tíz éves (1961-1970) repertóriumában -

FUTALA TIBOR

Korábbi dolgozatomban (1) a Könyvtáros 1961-1970 közötti évfolyamait - a róluk készült repertórium segítségével (2) - pályatörténeti forrásként vizsgáltam. A hivatkozott dolgozat "kötetlen" statisztikai módszerét és könyvtárügyi nézőpontját itt is érvényesítve, ezuttal azt szeretném bemutatni, hogy a Könyvtáros tiz esztendő alatt milyen könyvtárakkal és könyvtári-könyvtárügyi témákkal foglalkozott, illetve, hogy mindebből milyen következtetéseket vontam le könyvtárügyünk helyzetére (sikereire és problémáira) vonatkozóan.

### TÉRKÉPREVETITÉS

Szakmánkban, lévén gyakorlati, műhelyhez ragaszkodó szakma, két fő publikációs típus különböztethető meg. Az egyik a tényeket-jelenségeket egy-egy könyvtár (esetleg: könyvtár-csoport) viszonyainak megfelelően írja le, a másik - sok könyvtár azonos tényeit vizsgálva és általánosítva - elméleti-elvi szintvonalon.

A földrajzi-intézményi kötődésű publikációk hegemoniája általában fejlettebb, az elméleti-elvieké pedig fejlettebb könyvtárügyet tükröz. (Az iménti általában úgy értelmezendő, hogy ismerünk egy magasabb szintű, tudományosan egzakt, mondhatnám "másodlagos" intézményhez kötődést is. Erre példaként az informatikai folyóiratok műhelymunkáit hozhatjuk fel.)

Nálunk a könyvtárügy gyors megfundálása és annak minden velejárója elkerülhetetlenné tette a publikációk zömének "elsődleges" intézményi kötődését. Széرت nem érdektelen megvizsgálni, hogy a Könyvtáros, amely napjainkban már nemcsak fenntartója szerint, hanem úgy is a hazai könyvtárügy központi orgánuma, hogy - jórészt az éppen tárgyalt évtized eredményeként - tőle (könyvtártípusokra gondolva mondom) jobbra és balra, fölötte és alatta a periodikumok egész garmadája szolgálja szakmánk előrehaladását, miként tanusodik a kétféle publikációs típus meglétéről.

A következőképpen: a tíz évfolyam összes nagy közleményének (cikkének és recenziójának) kerekén 54%-a tapadt konkrét könyvtárakhoz, illetve kisebb-nagyobb könyvtárcsoportokhoz (3). Ha csak a cikkeket számítom, akkor ez a tapadás 51%-os. Ez az eredmény - megvallom - számomra is pozitív meglepetés volt, hisz arra enged következtetni, hogy a könyvtári szakirodalom - vele együtt központi lapunk - az elmúlt évtized folyamán, főként az évtized második

felében szakítani tudott "az én könyvtáram - az én váram" általános bemutatásának bensőséges, ámde a könyvtárügy alacsony színvonalára utaló gyakorlatával, s nagy lépést tett az igényesebb közlésmód uralomrajuttatása felé.

A fenti összegezés bontása nyomán azt az állítást is megkockáztathatom, hogy a földrajzi-intézményi kötődésű közleményeken belül is a szakosított, az egy-egy vonatkozásban elmélyültebb előadás hódított tért, hisz ez a bontás a városi, egyszersmind fejlettebb, a módszerek szakosított előadására alkalmasabb könyvtárak tulsúlyát eredményezte:

	Nagyköz- lemény	(az ösz- szes %- ában)	Cikk	(az ösz- szes %- ában)
községek könyvtárai	300	(10, 6)	299	(12, 3)
vidéki városok könyvtárai	477	(16, 7)	412	(16, 9)
Budapest könyvtárai	471	(16, 1)	247	(10, 1)
területi egységek (megyék, nagy- városok, járások)	293	(10, 2)	282	(10, 7)

A nagyközleményekre való koncentráció csak a publikációk jellegének változásaira hívhatta fel a figyelmet, s korántsem volt önmagában elégséges eszköz a lap teljes intézményi propagandájának felvázolásához. A továbbiakban ezért a hirszerű kisközleményeket és a fényképdokumentációt is figyelembe véve, hadd tegyek kísérletet a táblázatban közölt nagy könyvtár csoportok tiz esztendő "szerepeltetésének" részletesebb előadására.

#### A községek könyvtárai

Az idézett 300 nagyközlemény 195 községi, községben működő járási, illetve - öt-hat intézmény erejéig - szakszervezeti, iskolai vagy betegkönyvtárat érint. A könyvtárak nagy többsége - 159 - egyetlen cikkben részesült, de akadt egy-egy hat-, kilenc- és tizcikkes könyvtár is. Ez utóbbiak az "önmagamról-könyvtáramról a nagyvilágnak" jellegzetes esetei.

A repertórium földrajzi-intézményi része azonban a fenténél háromszor több, pontosan 596 község 609 könyvtáráról tartalmaz valamiféle adatot: kisközleményt, fényképet, kisközleményt és fényképet, illetve a három változat valamelyikét (4). A 609 intézményből 20 a szakszervezeti, 5 az iskolai, 4 az egyéb (beteg-, illetve szak-) könyvtár. Ez lényegében megfelel a helyzetnek: a falusi szakszervezeti könyvtárak kis számának és viszonylagos erőtlenségének, illetve a falusi iskolai könyvtárak ném is viszonylagos elmaradottságának.

Mindez azt jelenti, hogy a lap tiz év leforgása alatt községeink majdnem egyötödét - 19,1%-át - reklámozta könyvtári eredményeik folytán, vagy korholta őket (és ez a gyakoribb) satnya munkájukért. Persze, arányos így sem tudott lenni, hisz Fejér megyéből a községek 49,5%-ával, Hajduból 33,3%-ával, Szolnokból 31,3%-ával, de Baranyából csak 9,2%-ával, Nógrádból 7,5%-ával, Zalából 5,8%-ával foglalkozott.

Az "intézmény-befogás" kisközleményekkel és fényképekkel való fokozása helyes gyakorlat. A központi tudomásulvételnek különösen a "végeken"

van vagy lehet mozgósító ereje. Ezen belül is ki kell emelnem a lap fénykép-dokumentációját, amely a vizuális szakmai továbbképzés funkcióját tölti be. (S még inkább betöltené, ha a lap előállításának technikája tökéletesednék!) A tíz évfolyamban összesen 108 falusi könyvtárról jelent meg szakmai fénykép (a Könyvtáros szinte kizárólag csak ilyenek közlésére hajlandó), az összes kép hozzávetőlegesen 40%-a.

### A vidéki városok könyvtárai

A vidéki városok (5) könyvtárai kapták a lapban a legtöbb nagyközleményt. Szerepeltetésük részletesebb bontásban az alábbi képet mutatja:

	A repertorizált Nagyközlemé- Nagyközl. Fényk. intézmények sz. nyes int. sz. száma			
tanácsi könyvtárak	78	57	365	160
szaksz. könyvtárak	70	33	45	37
tud. könyvtárak	5	4	9	-
szakkönyvtárak	36	28	40	28
iskolai könyvtárak	13	4	13	3
egyéb (beteg, katonai stb. könyvtárak	9	8	5	6
	211	134	477	234

Látható, hogy itt már nem egyeduralkodók a tanácsi könyvtárak. Ha a nagyközleményes intézmények számát veszem (mert ez látszik a legjogosabbnak), akkor az összesből csak 42,5% a tanácsi könyvtár, igaz viszont, hogy a nagyközlemények több mint háromnegyed, a fényképek több mint kétharmad részét vallhatják a magukénak. (S itt jegyzem meg: a korábbi táblázat "recenziókülönbségét" is nagyrészt - több mint 80%-ban - az ő működésük adja ki.)

A nagyközleményes intézmények számában, a nagyközleményekből és a fényképekből való részesedésben egyaránt feltűnik a szakszervezeti és iskolai könyvtárak gyenge képviselete, mondhatni minden e vonatkozásban teendő további megállapításom előképűl.

### Budapest könyvtárai

Nézzük meg őket először táblázatba szorítva:

A repertorizált Nagyközlemé- Nagyközl. Fényk.  
intézmények sz. nyes int. sz. s z á m a

Tanácsi könyvtárak (a FSzEK központjával)	67	28	188	53
szaksz. könyvtárak	61	21	62	26
tud. könyvtárak	5	5	110	9
szakkönyvtárak	44	19	108	19
iskolai könyvtárak	1	1	1	-
egyéb könyvtárak	3	1	2	-
	181	71	471	107

Ha (nem egész alaptalanul) a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár központjáról szóló nagyközleményeket a tudományos és szakkönyvtárakhoz csapom, akkor az e kategória alá sorolható 25 intézmény (többségében valóságos nagykönyvtár) az összes budapesti nagyközlemény közel 60%-ának birtokosa lesz, s így Budapest vonatkozásában enyhe tudományos és szakkönyvtári fölény érvényesül. Ez a fölény azonban - emlékezve a "recenziós különbségre" - igen csak áttételes: közel 80%-ban ismertetésekben keresztül valósul meg.

A szakszervezeti könyvtárak képviseltsége méltánytalanul aránytalan ahhoz, hogy Budapesten 1970-ben az összes közművelődési szolgálati hely 93, 2, az összes állomány 66, 9, az összes beiratkozott olvasó 63, 8, az összes kölcsönzött kötet 51, 0%-át a szakszervezeti könyvtárügy adta (6). Az iskolai könyvtárügyről itt szót se merek ejteni.

A budapesti könyvtárakat kevésbé szívesen fényképezteti a lap; az őket ábrázoló fényképek száma ui. nem éri el a teljes fényképmennyiség 20%-át sem.

#### Területi egységek könyvtárügye

Itt azokat a nagyközleményeket gyűjtöttem össze, amelyek valamilyen területi egység egészére vonatkoznak:

	A reperto- rizált terü- leti egysé- gek száma	A nagyköz- leményes ter. egys.sz.	A nagyköz- lemények száma	Ebből %-ban nem taná- csi v. nem- csak tanácsi	
megyék	19	19	208	41	19, 7
Bp. kiemelt felsőfoku központok	6	6	31	15	48, 3
járások	51	31	49	4	8, 1
egyéb (véletlenszerű) ter. egységek	5	5	5	-	-

E közlemények döntő többsége "területileg illetékes" szerzőktől származik, s így összességében arra utal, hogy az elmúlt évtizedben az "autark" hálózatokban való gondolkodás volt a jellemző. Különösen a járási szférában jutott keveseknek eszébe az a tény, hogy a tanácsi könyvtárakkal párhuzamosan iskolai, sok helyütt szakszervezeti könyvtárak is tevékenykednek, illetve, hogy ezeknek "együttnézése" megérne egy "misét". De a megyék sem büszkélkedhetnek nagyon.

#### A lap "külpolitikája"

Ha már a területi vonatkozásoknál tartunk, hadd mutassam be, bár más megítélési kritériumokat alkalmazva, a lap "külpolitikai részét, azaz a külföldi könyvtárúgyekkel való foglalkozást és annak intenzitását.

A szocialista országok közös ügyeivel-problémáival 8 közlemény foglalkozott, az egyes országokéval az alábbi mennyiségű:

Német DK	30 közlemény	Bulgária	7 közlemény
Csehszlovákia	21 közlemény	Románia	4 közlemény
Szovjetunió	19 közlemény	Jugoszlávia	3 közlemény
Lengyelország	8 közlemény	Kuba	1 közlemény

A nyugati országok könyvtárügyének közös jellemzőiről egy közlemény szólt. Az egyes országok szerepeltetésének gyakorisági sorrendje pedig a következő:

Nagy-Britannia	15 közlemény	Franciaország	3 közlemény
Német SzK	11 közlemény	Hollandia	3 közlemény
Amerikai EA	8 közlemény	Dánia	2 közlemény
Svédország	6 közlemény	Svájc	2 közlemény
Olaszország	4 közlemény	Ausztrália	1 közlemény
Ausztria	3 közlemény	Belgium	1 közlemény
Finnország	3 közlemény	Spanyolország	1 közlemény

Négy további közlemény nem hagyta magát, lévén történeti, a mai politikai földrajz szerint besorolni. A lap tíz év alatt a nagyközlemények nem egész 6%-át fordította külföldi tájékozódásra. A listák lényegében a kiutazások számából következő torzitással tükrözik az egyes könyvtárúgyek hazai szempontu jelentőségét.

#### TEMATIKAI SZEMLE

A repertórium tematikus része 209 tárgyszó vagy tárgyszóféleség mögé rendezi anyagát, s igen gyakran él többszörös besorolással. Erre egyebek mellett az igen változatos könyvtártipológia, a könyvtári belső munka differenciáltsága a sokféle olvasóhódítási célkitűzés, a szolgáltatások tág skálája, a felügyeleti és fenntartó szervek bősége, az együttműködő, támogató szervek és intézmények sokasága kényszeríti, de nem utolsó sorban az, hogy a közlemények (már említett) jó felében egy kicsit erről is, egy kicsit arról is szó van, úgyhogy szakember legyen a talpán, aki hibátlan rendet teremt a temati-

kai dzsungelben. (7). Hadd próbáljak meg a továbbiakban az aprólékos tematikai bontás aggregálásával bizonyos, számomra fontosnak látszó jellegzetességeket kimutatni a lap tíz esztendő's gyakorlatában.

## Könyvtár típusok szerinti metszet

A repertórium teljes nagyközleményi anyagának mintegy 60%-a kapcsolható a különféle könyvtár típusokhoz (ezen belül konkrét könyvtárakhoz).

A tudományos és szakkönyvtárügy az összes nagyközlemény majdnem 16, a közművelődési pedig majdnem 45%-át sajátítja ki magának. Az iskolai könyvtárügy a maga alig 1,2%-os részesedésével szinte el is vész a közlemények tömegében.

A könyvtár típusokhoz kapcsolható összes nagyközleményből a tudományos és szakkönyvtárügy (konkrét könyvtárak, valamint a következő tárgyszavak által: általános gyűjtőkörű könyvtárak, egyetemi könyvtárak, felsőoktatási könyvtárak, nemzeti könyvtárak, tudományos könyvtárak, egyéb (muzeális, egyházi stb.) könyvtárak, illetve szakkönyvtárügy, mezőgazdasági könyvtárak, muzeumi könyvtárak, műszaki egyetemi könyvtárak, műszaki főiskolai könyvtárak, műszaki könyvtárak és orvosi könyvtárak) 27,2 a közművelődési (konkrét könyvtárak, valamint később részletezendő tárgyszavak által) 71, az iskolai pedig mindössze 1,8%-kal részesedik.

Míg a tudományos és szakkönyvtárügy két tagja a teljes részesedés 50-50%-át vállalhatja - szinte hajszálpontosan - a magáénak, addig a közművelődési könyvtárügy csoportján belül a szakszervezeti könyvtárügy erősen háttérbe szorul, minthogy az összes közművelődési publikációnak mindössze 12%-a esik rá (konkrét könyvtárak, valamint szakszervezeti könyvtárak, hajó-könyvtárak és hírlapolvasók címen). A képet kevésbé módosítja, hogy az összes közművelődési közlemény majdnem 4%-a közös - tanácsi és szakszervezeti - érdekeltségű. (Csak a közöltek értékelésének megkönnyítése végett idézem, hogy 1970-ben a közművelődési könyvtárak 42,8, a közművelődési könyvtári állomány 28,3, a közművelődési olvasók 28,9, a kölcsönzések 20,6%-a volt szakszervezeti (8)).

A lap tehát - minden várható további megszorítás és pontosítás ellenére - az elmúlt évtizedben igencsak a tanácsi könyvtárügyet tartotta érdeklődésének homlokterében. (Ezt erősíti meg egyébként az az árnyalt tárgyszórendszer is, amelyet a repertórium a tanácsi könyvtári anyag nagy mennyisége miatt alkalmazni volt kénytelen, um. megyei, városi, járási, községi, körzeti, gyermek és klubkönyvtárak, könyvkölcsönzők.) Meggyőződésem, hogy a következő évtizedre nézve ez nem követendő és nem is követhető hagyomány.

## A lap könyvtárügyi tengelye

Az előbbi negatív megállapítást, mint ígértem, itt-ott meg kell szorítanom. A leglényegesebb mondanivalóm e tekintetben, hogy a lap minden tanácsi könyvtári orientáltsága ellenére törekedett a könyvtárügy egészének a szolgálatára. A könyvtárügyi nézőpont a repertórium számos tárgyszavának anyagában mutatható ki, közülük a legfontosabb tárgyszócsoportokat fel is sorolom:

- központi szervek és testületek (Művelődésügyi Minisztérium, Szakszervezetek Országos Tanácsa, Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság, Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács, Országos Dokumentációs Bizottság, Országos Népművelési Tanács, MTA Könyvtörténeti, Bibliográfiai és Dokumentációs Bizottsága),
- könyvtárosok személyisége, érdekvédelem, képzése és továbbképzése (ezekről a már hivatkozott korábbi dolgozatomban volt szó),
- könyvtárügyi tervek és konferencia,
- központi és könyvtárközi szolgáltatások széles mezőnye,
- a könyvtárközi együttműködés témái,
- könyvtárügyi külkapcsolatok (UNESCO, FID, IFLA, IATUL),
- könyvtári jogszabályozás és könyvtárstatisztika,
- központi szaksajtó, terminológiai kérdések,
- (ha humorosan is hangzik, de ide tartozik) szakmai humor.

Mindent összevéve, a teljes anyag kerek egyötöde sorolható a címszó alá, illetve e címszó alá is.

### Könyvtárépítés és berendezés, könyvtártechnika

Jól képzett könyvtárosokon és elégséges mennyiségű pénzen kívül megfelelően berendezett épületekre, korszerű technikára és életképes munkaszervezetre van szükség az eredményes könyvtári munkához.

A Könyvtáros tiz év alatt nagyközleményeinek pontosan 8%-át szentelte a könyvtárépítés és berendezés kérdéseinek, de a könyvtártechnikával (ezen belül könyvtárgépesítéssel, reprografiával, lyukkártya- és mikrofilmtechnikával) közleményeinek csupán 1,5%-a foglalkozott. A munkaszervezettel és a könyvtárvezetéssel ugyanilyen mostohán bánt el.

Ezt nem tudom másként értelmezni, mint hogy arra már rájöttünk, mit jelent a jó épület, de arra nem, mit a korszerű technika és munkaszervezet.

Hadd hívjam fel azonban a figyelmet arra is, hogy a fenti keretekben a lap 12 könyvtárépítési és berendezési, 13 könyvtártechnikai és 1 munkaszervezési művet ismertetett, s ez némileg enyhíti az előbbi megállapítást. (Az meg külön örvendetes, hogy a tárgyalt kérdésekből van hazai szakirodalom.)

### Állományépítés, feltárás és tárolás

A Könyvtáros, bár az elmúlt évtizedben 7 többé-kevésbé tüzetes könyvtártant volt alkalma ismertetnie, legalábbis ami a belső könyvtári munkákat illeti, igazán nem mondható könyvtártani lapnak. Ime:

Állományépités (állomány, állományalakítás, főléspéldányok, gyűjtőköri együttműködés, kiadványcsere, Könyvtárellátó, köteleispéldányszolgáltatás, központi könyvelosztás)	77	10
Feltárás (feldolgozó munka, folyóiratok feldolgozása, katalogizálás, katalógusok, központi feldolgozás, leltározás, osztályozás)	70	11
Az állomány őrzése, védelme (állományvédelem fizikai és leltári értelemben, könyvkötés, könyvrestaurálás, könyv-muzeumok, raktározás, szabadpolc)	72	5
	219	26

Az ide sorolható és az ide is sorolható közlemények a teljes anyag nem egészen 8,5%-át teszik ki.

#### Különgyűjtemények

Külön fejezetcímet a maguk 1,5%-ot csak némileg meghaladó térfoglalásával meg se érdemelnek. De mivel fontosságuk vitathatatlan, és nehezen sorolhatók máshová, így szerepeltetem őket. A szerényke százalék mögött helyismereti, műszaki periodika- és zenei különgyűjtemények, kézikönyvtárakról szóló információk húzódnak meg. Közülük a helyismereti és a zenei gyűjteményekre esik a legtöbb cikk. Az idevágó ismertetések száma 8 volt.

#### Olvasószolgálat, olvasók ellátása

Itt azután megélelnék a lap. Már a hagyományos olvasószolgálati formákhoz és műveletekhez (beiratkozás, helybenolvasás, kiállítások, kölcsönzés, könyvtárközi kölcsönzés, nyitvatartás, postai kölcsönzés, könyvtárpropaganda) is a teljes anyag legalább 4%-a kapcsolható. A nem hagyományos kollektívák, akciókon, mozgalmakon keresztül megnyilvánuló, illetve különböző rétegekre és különböző irodalomféleségekre vonatkozó olvasószolgálati-olvasókiszolgálási információk száma pedig olyan magas, hogy rétegezetten kell bemutatnom őket:

- az ismeretterjesztésről, a művészeti, az ismeretterjesztő (szak)irodalom propagálásáról a nagyközlemények 6,7%-a beszél,
- a kollektívák (irodalmi szinpadok, könyvtári klubok és körök) szolgálatáról a nagyközlemények közel két százaléka;
- 1,7%-nyi nagyközleményt foglalnak le maguknak az évfordulók (a fel-



szabadulás 20. és 25., a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a Tanácsköztársaság 50. évfordulója) zömmel olvasószolgálati feladatai;

- az osztályok és rétegek ellátásának metszetében a teljes anyag több mint 9%-a gyűlik össze.

Az alapvető osztályok és rétegek könyvtári ellátásának és kiszolgálásának kérdéseit a lap - mennyiségileg legalábbis, s itt arról van szó - folyamatosan a felszínen tartotta. Eközben csak a parasztság szorult háttérbe, mint-hogy kimondottan vele mindössze 10 cikk foglalkozott. A speciális ellátó feladatok közül a lap legtöbbször a betegek ellátásával törődött (22 cikk-, ezután következnek az üdülők (8 cikk), a bejárók (7 cikk), a cigányok (6 cikk), a külkerületen lakók (5 cikk), a nők (4 cikk), az öregek és a nemzetiségiek (2-2 cikk, a nemzetiségiekről 1969-ből és 1970-ből), valamint a vakok (1 cikk).

A további információréteg az olvasók nevelése és toborzása (2%), amely igen gyakran folyt olvasómozgalmak keretében (József Attila olvasómozgalm - 0,8%, Könyvbarát mozgalom - csak olvasószolgálati vonatkozásai alapján 1%, Olvasó népért mozgalom és egyéb kisebb olvasómozgalmak - 1%).

A szó legszűkebb értelmében vett tájékoztató munkára közleményeinek valamivel több mint 2%-át fordította a lap. (A dokumentáció és a szakmai tájékoztatás rendszerének ismertetése és propagálása 11 cikknél-ismertetésnél többre nem futotta.)

Olvasószolgálati és olvasóellátási indítéku azon információk java része is, amelyek "A .....és a könyvtárak" típusu tárgyszavak körül gyűltek össze. Vegyük őket sorjában:

- felnőttoktatás	14 cikk
- iskolák	51 cikk
- idegenforgalom	1 cikk
- KISZ	7 cikk
- könyvkiadás-könyvterjesztés (könyvnapok és könyvhetek)	63 cikk
- közművelődés	73 cikk 12 ismertetés
- sajtó	5 cikk
- termelőszövetkezetek	15 cikk
- TIT	1 cikk
- tömegközlelési eszközök	16 cikk 4 ismertetés
- Uttörőszövetség	4 cikk

Ez - bizony - így együttesen alig valamivel marad el a teljes anyag 10%-ától. (A most tárgyalt tárgyszótipusból a "Tanácsok és a könyvtárak" az egyedüli, amely nem sorolható ide, minthogy a maga 45 cikkével szinte kizárólag a működési feltételek biztosításának körében mozog.)

Az e fejezetben közölt százalékokat ne adja össze senki, minthogy a különböző rétegek - akárcsak a geológiában - részben egybeesnek. Az egybeesés-

nek mértékét felbecsülve, elégedjünk meg annyival, hogy a lap nagyközleményeinek legalább egyharmada foglalkozik közvetlenül az olvasók szolgálatával és ellátásával. Ha a tanácsi könyvtárakra való orientáltság mellett még egy jellemzőt kívánunk mondani a lapról, akkor az csak az olvasókra orientáltság lehet. S ez igencsak dicséretes jellemző.

## Módszertani munka

A régi típusú módszertani munka, amely egyszerre volt könyvtáralapítás, berendezés, állománygyarapítás, kölcsönzés és még sok minden, mint a repertórium is mutatja, leáldozóban van. E tárgyszó alatt mindössze 13 tételt találtam, csupa olyat, amely vagy összefoglaló jellegű beszámoló, vagy egy módszertani kiadványsorozat összegező ismertetése. Persze, nem arról van szó, mintha ez a tevékenység megszűnt volna. Csak átalakult és differenciálódott, s ily módon eredményei és termékei a repertórium más tárgyszavai mellé ülepedtek le.

De hogy azért e cím alá is kerüljön valami - némi erőszakkal, de talán nem egészen jogtalanul - néhány speciális ellátási forma információit gyűjtöttem itt egybe. A következőket: bibliobuszok (8 cikk), hírlapolvasók (3 cikk), leltári ellátás (9 cikk), libresszók (4 cikk), művelődési autók (4 cikk). Főleg módszertanosok bábáskodtak e dolgok körül, amelyek között egyaránt vannak lefutott, megrekedt, még be nem futott és még ismételten be nem futott dolgok.

## Történeti témák

Közhely: a multbeli dolgokkal célszerű olyan orgánumnak is törődnie, amely nem történeti profilu. A követelmény csak az, hogy közben azért ne történetesedjék el, történeti publikációiban máig érvényes tanulságokat igyekezzék feltárni. A Könyvtáros e tekintetben igen éber volt: valóban fontos szemlélyekre, intézményekre és eseményekre villantotta rá az emlékezés lámpáját. Szakmánk hazai történetében pedig éppen hogy mai elképzeléseink és törekvéseink forrásvidékeire kalauzolt, s eközben igen gyakran szinte csak a tegnapi kellett visszalépnie. A történeti cikkek aránya sem magas, mindössze a teljes anyag 6,5%-át teszi ki.

## Önkényesen kiemelt témák

Dolgozatom végére hagytam azokat a témákat, amelyeket - megvallom: önkényesen - emeltem ki a tárgyalás többé-kevésbé logikus menetéből. Tettem ezt azért, mivel az alább felsorolandó, illetve a hozzájuk hasonló témák mentén-környékén végzett munkálatok eredményeitől, főleg a hétköznapok gyakorlatába való átítatódásuktól várom a magyar könyvtárügy - a legkülönfélébb típusu könyvtárak - tevékenységének igazán megalapozottá, egzaktá válását.

Első ilyen témám a bibliográfia, illetve a bibliográfiailag sokféle céllal megalapozott tájékoztatás. S itt - tanusítja a repertórium 63 bibliográfiai tárgyú cikke és 272 bibliográfiai ismertetése - nem vagyunk egészen kezdők. Az elmúlt évtizedben az ajánló, a helyismereti, a nemzeti és a szakbib-

liográfia egyaránt szép fejlődést ért el, s ennek ösztönzésében, "kertészésében" a lap is igen aktív volt. Talán csak a szakma bibliográfiai kulturájának lombosodását kellett volna intenzívebben siettetnie.

Második témát a repertórium "elavulás" és "szakirodalmi ellátás" tárgyszavak mögé rejti, de mindkettőben - itt véletlenül szép-, ott pedig szakirodalmi vonatkozásban - arról van szó, hogy mindenfajta állományt, legyen az akár országos, akár egyetlen kiskönyvtaré, az olvasóra, a használóra tekintve, őt a dokumentumokhoz való viszonyában is ismerve kell tudnunk építeni, kezelni, propagálni. (A két tárgyszó alá az elmúlt tíz évben összesen 40 tétel gyült össze, a legutóbbi négyben zömmel értékes és megalapozott publikáció.)

A harmadik témám - az olvasó- és olvasásvizsgálatok - lényegében az előző folytatása, ugyanannak a dolognak az olvasó felőli oldala. A repertórium e tárgyszavának 76 tétele (ebből 5 a könyvismertetés) szépen mutatja, hogy az olvasó ismeretével kapcsolatos igény realizálása hogyan fejlődött a jószándéku kezdeményezések vállalásától megalapozott kutatásokig. S e nyomon kell haladnunk tovább.

## JEGYZETEK

1. Könyvtáros mint pályatörténeti forrás. Tallózás a lap tíz éves (1961-1970) repertóriumában. = Könyvtári Figyelő, 1973. 5/6. sz. 97-113.p.
2. A repertórium munkám készítésekor a Népművelési Propaganda Irodán állt nyomás alatt, tehát kézirati példányból dolgoztam. A repertórium egyébként F. Wiesinger Piroska és J. Mátrai Judit munkája.
3. A számítás itt és minden további helyen azokat a bázisadatokat veszi alapul, amelyeket az 1. alatti dolgozatban közlök. E szerint a lap tíz évfolyamában összesen 2430 könyvtári vonatkozású cikk és 420 ismertetés jelent meg. A lap további figyelembe vett publikációs "műfajai" a kisközlemények és a fényképek.
4. A kisközleményekre azért nem adok pontos számadatokat, mivel ezek a repertórium különböző (személyi-szerzői, földrajzi-intézményi és tárgyszavas) részeiben különböző módon, hol összevontan, hol meg külön-külön szerepelnek - helymegtakarítási okok miatt.
5. A városokat az 1972. évi január 1-i állapotnak megfelelően veszem. Vö. Területi statisztikai zsebkönyv, Bp. 1972.
6. Településeink könyvtári ellátása 1970. A tanácsi és szakszervezeti könyvtárak statisztikai adatai. Bp. 1971. 29.p.
7. A repertórium tárgyszavaihoz történő beosztásokat ezért nem is sikerült teljesen koordinálni: a kisebb-nagyobb átfedések azonban nem módosítják lényegesen a számításokat, amelyek különben is csak irányultságmutatóként szolgálnak.
8. Vö. a 6. hivatkozással.
9. Az adat valamit enyhít az iskolai könyvtárügy gyenge szereplésén.